

Klaas Ris

Nestor van de Nederlandse
arbeidersbeweging

Klaas Ris

Nestor van de Nederlandse
arbeidersbeweging

Erik Schaap

INHOUD

In memoriam	9
‘Waarachtige armoede’	12
‘Dezulken zijn gevaarlijker dan cholera’	25
‘Leve de sociaal-democratie!’	45
Literatuur	68

Foto omslag: Op 20 januari 1883 vierde de socialistische voorman Hendrik Gerhard zijn zilveren bruiloft. Zijn kameraden schonken hem een felicitatie-album met teksten en foto's, waarin Klaas Ris niet ontbrak.

(Collectie IISG, Amsterdam)

IN MEMORIAM

De man in kwestie is al ruim een eeuw dood. Bijna niemand kent zijn naam en prestaties. Hij schopte het nimmer tot staatshoofd of partijleider. En van het parlementaire systeem moest hij weinig hebben, in de wetenschap dat het landsbestuur per definitie ‘een roversbende en een dievenboel’ was. Toch betaalt de Partij van de Arbeid nog altijd de grafrechten van Klaas Ris, de in Westzaan geboren en getogen rebel die mede aan de wieg stond van de Nederlandse arbeidersbeweging.

Het lijkt alsof de sociaal-democraten, naarmate hij langer onder het gras van de Nieuwe Oosterbegraafplaats lag, zich steeds meer aan Ris zijn gaan hechten. Tijdens diens door duizenden mensen bezochte uitvaart op 14 februari 1902 waren het vooral anarchistische kopstukken die gloedvolle herinneringen ophaalden aan hun oude kameraad. Maar 35 jaar later plaatste alleen SDAP-dagblad *Het Volk* een kort herinneringsartikel. Terecht stelde de dienstdoende redacteur vast dat ‘Ris nooit tot de sociaal-democratie is genaderd; hij was en bleef een getrouw aanhanger van Domela Nieuwenhuis’. De krant erkende Ris’ verdiensten voor het vaderlandse proletariaat, zij het met de nodige kanttekeningen. Zo zou diens kracht ‘meer in de kritiek dan in de opbouw’ liggen en ‘was hij zich in zijn duistere drang de goede paden niet aanstonds bewust’.

Ruim een decennium na deze vermaningen aan het adres van de gestorvene waren de vermeende dwalingen blijkbaar vergeten of vergeven. Op 16 februari 1950 publiceerde *Het Vrije Volk* -de aan de PvdA gelieerde opvolger van *Het Volk*- namelijk een oproep om geld te storten waarmee de verwaarloosde grafsteen van Ris (‘een der eerste en oudste socialisten in Nederland’) kon worden gerestaureerd. Ook toen al was deze rode voorganger niet meer dan een voetnoot in de geschiedenis. “Klaas Ris is vergeten, want hij was maar een eenvoudige kerel, die

knecht was op een houtzaagmolen en later als petroleumventer zijn brood verdiende”, aldus *Het Vrije Volk*. “Maar hij was ook een van de allereersten die met al zijn krachten streed voor de verheffing van zijn klasse, een van de pioniers aan wie thans miljoenen arbeiders onmetelijke dank verschuldigd zijn.”

Een organisatiecomité met sociaal-democratische prominenten als Evert Vermeer en Koos Vorrink bedelde in korte tijd de benodigde f646,84 aan herstellkosten bij elkaar. Op 10 juni 1950 mocht de bejaarde weduwe Hermans een rode vlag wegtrekken van de monumentale steen die het graf van Klaas Ris markeerde. Als een van de weinige aanwezigen op de Amsterdamse dodenakker had zij in haar jonge jaren nog met deze anarchistische eminence grise van gedachten gewisseld. Weliswaar gingen de gesprekken van destijds meer over de brandstoffen die Ris huis aan huis in de Jordaan verkocht dan over diens revolutionaire gedachten, maar toch had ze daardoor een voorsprong op de andere bewonderaars.

In de grote gedenksteen op de Nieuwe Oosterbegraafplaats is een stenen lauwerkrans uitgebeiteld rond de markante kop van Klaas Ris. Het geheel wordt vergezeld door de tekst ‘Uw geest leve voort’. In de praktijk is van dat laatste dus weinig gebleken. Waar Ferdinand Domela Nieuwenhuis, Willem Vliegen, Hendrik Gerhard en andere arbeidersprominenten zijn geëerd met straatnamen en biografieën, bleef het stil rond Ris. Slechts een enkeling heeft weet van Ris’ verdiensten als polderrevolutionair. Die vergetelheid is onverdiend. Klaas Ris belichaamde tientallen jaren lang het verzet tegen de hoge heren. Hij was bij leven en welzijn een voorbeeld voor tienduizenden proletariërs, een legendarisch socialistenleider in een tijd dat het socialisme nog niet zo heette.

Op Ris’ Amsterdamse graf staat dus een stenen monument, het vroegste in zijn soort dat de

vertegenwoordigers van de Nederlandse arbeidersbeweging oprichtten. Alweer vele jaren geleden vroeg de Zaanse politieke vereniging ROSA aan het college van B&W om ook in Westzaan een blijvende herinnering te maken aan Klaas Ris. Dit eerbetoon diende te worden geopenbaard in Ris' honderdste sterfjaar, zo was het idee. Zowel de voltallige gemeenteraad als het college stemde in met het plan. Desondanks kreeg het dorp waar deze socialist van het eerste uur ter wereld kwam en opgroeide op het moment suprême geen gedenkplaat, straatnaam of standbeeld. Niet in 2002. Niet in Westzaan. En niet in de rest van de ooit zo rode Zaanstreek. Klaas Ris heeft zich ongetwijfeld omgedraaid in zijn kist. Vanwege de eer die hem werd onthouden in dat gedenkjaar -zo ijdel was hij ook wel-, maar vooral omdat de 'Burgemeester & Wetsverdraaiers' net als vroeger vooral deden wat ze zelf wilden.

Dat Zaanse monument kwam er gelukkig toch nog, zo besloot -na enig aandringen- het college in 2009. Het kreeg de bescheiden vorm van een straatnaambordje in een nieuwbouwwijk. Het is een nieuwe herinnering aan de 'uitvinder van het protest', zoals *Het Parool* hem noemde.

Het is een begin, zullen we maar zeggen.